

"טיוטת הסכם השילומים", דן פגיס

השיר "טיוטת הסכם השילומים" הוא שיר תגובה על הוויכוח העז שהתנהל במדינת ישראל בתחילת שנות ה-50 בנוגע לשאלת הסכם שילומים בין גרמניה לישראל. הסכם זה נעשה על רקע רצונם של הגרמנים "לשלם" על מעשיהם בזמן מלחמת העולם השנייה בעזרת הסדר כספי, ששולם הן למדינה והן לקורבנות באופן אישי. הצעה זו גרמה לוויכוח בין המעוניינים בהסכם ובין המתנגדים לו. המתנגדים ראו בכך הסרת הכתם מעל גרמניה ומעין כפרה רשמית על מעשה הגרמנים. ואילו המצדדים ראו בכך אפשרות לשיקום הניצולים ועזרה למדינת ישראל, שאין בהן סליחה, אלא החזרה של מה שהוא מחוייב בדיון. על רקע ויכוח זה נכתב השיר, ובו מביע הדובר את עמדתו בנושא.

כבר מן הכותרת, "טיוטת הסכם השילומים", ניתן לראות, כי הדובר מציע נוסח משלו לאותה הצעה. השיר פותח במעין השתקה ולגלוג: "טוב טוב האדונים הזועקים חמס כתמיד". אמירה זו יש בה מעין ביטול של הצד אליו הוא פונה, שהם אותם האנשים הזועקים תמיד, ולא סתם – אלא "חמס", במובן של גזל כספי. הוא ממשיך וקורא להם "בעלי נס טורדנים", בעלי נס משום שהם ניצלו מן התופת, ועכשיו מטרידים את מנוחת הקורבנות בוויכוח שלא נותן לעבר לשקוע. ניכר, כי הוויכוח הוא קולני וסוער, עד כדי כך שעל הדובר לצעוק: "שקט!". מכאן מתחיל פירוט ארוך של ה"הסכם" עצמו, "סעיף אחר סעיף". אולם ההסכם איננו עוסק בהסדר כספי, אלא הוא תיאור אבסורדי ובוטא במיוחד של אותם הדברים שצריכים לשוב למקומם בכדי לספק את הדובר. הוא מונה מספר סמלים של חיי היהודים בשואה, ודורש את כולם חזרה: "הצעקה אל תוך הגרון", אותה צעקת אימה תשוב אל הגרון כאילו לא נעלמה בחלל. "שיני הזהב אל הלסת" – יש כאן תיאור אירוני: הגרמנים שמיצו את כל שיכלו מן היהודים, עד כדי תלישת שיני הזהב מגופות המתים, מבקשים להחזיר עכשיו זהב אחר, אך הדובר מתעקש על הזהב המקורי שנלקח ממנו. וכמובן – "הפחד", העומד בפני עצמו, מכיוון שאין לו לאן לחזור, ולעולם הוא נסוך על חיי הקורבנות. מנקודה זו (שורה 9) מתחיל תיאור אבסורדי של חזרה אחורה. תיאור זה מתחיל בעשן השחור, שהיתמר מעל מחנות ההשמדה, ויצא מתוך הארובות. אותו עשן חוזר להיות רוח, המחייח את האדם, עד כדי זה שהוא חוזר למציאות חיים נורמאלית: "יושבים בסלון, קוראים עתון ערב". הדבר האחרון שעליו לשוב אל מקומו הוא ה"כוכב הצהוב", אותו טלאי צהוב שסימל מן ההתחלה את זרותם של היהודים, והוא היה ההיבט החיצוני הראשון לאותה שנאה שתפתח להשמדה. הכוכב הצהוב כבר מצא לו את מקומו על דש בגדו של היהודי, ולכן עליו להיתלש, מעשה אלים וברוטאלי, כפי שהיהודי תלוש בכל מקום, ותמיד, שוב ושוב, נזרק מתוך המציאות אותה בנה לעצמו, ומהגר למקום אחר. כך אותו כוכב הוא מהגר, שפניו לשמים, אשר היו פעם בית גידולו הטבעי.

הדובר משתמש באירוניה בכדי להדגיש את עמדתו בקשר לכך שהדברים לא יוכלו לעולם לחזור אחורה או להשתנות. השנאה היא אותה שנאה, גם אם גרמניה מעוניינת לכפר על מעשיה. ולכן, למימד הכלכלי אין כל חשיבות, כל עוד אין שינוי מהותי פנימי. כמו כן, כל נסיון לסובב את הגלגל אחורה ולנקות את גרמניה מאשמה הוא נסיון שנועד מראש להיכשל.

מבנה: המבנה הוא מבנה מודרני, ללא בתים ושורות מסודרות, מעין נאום.

תשתית מקראית: תיאור הקימה לתחייה מקביל לחזון העצמות היבשות בספר יחזקאל (פרק ל"ז). חזון העצמות היבשות עוסק בתקומה אמיתית מתוך רוחו של הקב"ה. הבאת השיבוצים דווקא מתוך אותו חזון אוטופי יוצרת הגחכה: האם באמת בזכות הפיצוי הכספי נזכה לאותה תקומה וגאולה, כפי שמתנבא יחזקאל ? !